

K ŘÍZENÍ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ZA BRANNÉ POHOTOVOSTI STÁTU

(Pokračování z Vojenské mysli č. 4/1984)

Z představ o možném způsobu vzniku a vývoji válečného konfliktu na stře-
doevropském válčišti můžeme usuzovat, že v systému řízení národního hospo-
dářství vznikne období, kdy bude nejen narušen tok „řídících informací“, ale
i zpětná vazba mezi subjekty a objekty řízení, kterou zabezpečuje válečný in-
formační systém.

Cinnost válečného informačního systému se v tomto období ztíží především
tím, že:

- bezprostředně po hromadných jaderných úderech bude obtížné zjistit na
místě přesný rozsah škod a ztrát, a to především tam, kde dojde k destrukci
celých objektů a osad,

- dojde k narušení většiny druhů spojení, a to z hlediska válečného infor-
mačního systému těch nejdůležitějších: telefonního, dálnopisného, poštovního,
bude narušen bezdrátový styk a rovněž fyzický pohyb osob (kurýrní služba) na
území bude značně ztížen vzhledem k radioaktivnímu zamoření a omezení po-
hybu nevojenských osob,

- bude narušen provoz výpočetní techniky: většina počítačů, zejména nej-
větších a nejvýkonnějších, je umístěna v prostorech Z a I. kategorie a nemů-
žeme předpokládat, že se jí podaří v době evakuace přemístit a znovu oživit;
nebude dostatek elektrické energie o stabilním napětí pro provoz počítačů;
je zvýšené nebezpečí znehodnocení magnetického materiálu pronikavou radiací
a elektromagnetickým impulsem; bude rovněž narušeno spojení mezi počítači
a vstupními nebo výstupními zařízeními (terminály), pokud tyto budou umís-
těny mimo stanoviště počítače a rovněž bude narušeno spojení mezi počítači
v jejich síti.

I když jde o relativně krátké časové období, z hlediska celkového významu
bude pravděpodobně rozhodující pro konečný výsledek války. Společnost a
národní hospodářství musí i v tomto období uchovat schopnost řídit a zabez-

pečovat nejdůležitější potřeby ozbrojených sil a obyvatelstva z hlediska jeho přežití.

Zkušenosti ze cvičení především okresních a krajských územních řídicích orgánů, při kterých každoročně procvičujeme činnost těchto orgánů v podmínkách hromadných jaderných úderů, potvrzují, že v tomto období je velmi obtížné získat komplexní informaci o situaci na daném území. Dokazují význam a potřebu sociálních ekonomických informací pro všechny řídicí subjekty.

Analýza činnosti jednotlivých podsystémů válečného informačního systému, které mají vztah k řízení národního hospodářství v období hromadných jaderných úderů, ukazuje, že:

- Informační podsystém rad obrany, který je základem válečného informačního systému a prakticky je realizován v pracovních orgánech rad obrany, musí být připraven na nepřetržitou činnost i v tomto období.

- Informační podsystém Civilní obrany, který v tomto období pracuje, obsahuje určité sociálně ekonomické informace z některých odvětví národního hospodářství, které Civilní obrana potřebuje znát, aby mohla co nejrychleji a nejúčinněji nasadit síly a prostředky na záchranu obyvatelstva a likvidaci následků napadení. Činnost informačního podsystému Civilní obrany je zabezpečena na všech stupních řízení, využívá poznatků průzkumu, hlášení a vypočítaných předpokládaných následků napadení. Sociálně ekonomické informace sledované v tomto období mají vzhledem ke své konkrétnosti a podrobnosti sledovaných sociálně ekonomických jevů převážně největší význam pro řízení v okresech a krajích.

- Činnost dalších informačních podsystémů, které závisejí na sběru informací na teritoriu, např. soustava sociálně ekonomických informací, kterou zabezpečují orgány státní statistiky a v ní obsažený „Operativní systém ekonomických informací“ bude z uvedených důvodů značně narušena nebo znemožněna.

Jsem toho názoru, že ani „Operativní systém ekonomických informací“, který má s využitím spěšných hlášení a s krátkou periodicitou zajistit prostřednictvím statistických orgánů vybrané sociálně ekonomické informace pro vrcholné řídicí orgány, nemůže vyřešit problém informačního vakua. Je limitován možnostmi sběru informací na teritoriu v tomto období podobně jako soustava sociálně ekonomických informací. Podstatně lepší možnost ke splnění tohoto úkolu má druhá část „Operativního systému ekonomických informací“, která má obsahovat základní údaje o sociálně ekonomické charakteristice územních celků a můžeme ji využít také k předběžnému vyhodnocení následků napadení.

- Podobně můžeme předpokládat, že dojde k narušení činnosti dalších součástí válečného informačního systému, kterými jsou jednak tzv. účelové informační systémy (např. automatizovaný informační systém národních výborů, informační systémy, které jsou součástí automatizovaných systémů řízení apod.) a autonomní informační systémy (např. spoje, energetika, železniční doprava apod.), budované již v době míru.

Vyhodnocování následků napadení na národní hospodářství

Následky použití zbraní hromadného ničení nepřítelem na národní hospodářství budeme zjišťovat sběrem informací na území, na základě zpráv předkládaných jednotlivými organizacemi národního hospodářství (tj. vykazujícími jednotkami), a přímým zjišťováním na místě určenými orgány.

Oba způsoby poskytnou podrobnou a přesnou informaci, ale jsou značně časově náročné a těžko realizovatelné v období, kdy budou postiženy nejen tyto organizace, ale kdy dojde k podstatnému omezení spojení.

Všechny stupně řízení, zejména rady obrany, však potřebují znát situaci co nejrychleji i za cenu toho, že informace nebude podrobná, úplná a zcela přesná, protože musí operativně řešit vzniklou situaci na příslušném území a přijímat potřebná rozhodnutí.

Významnou pomoc při získávání této informace (předběžné vyhodnocení nebo prognóza následků napadení) má pro oblast národního hospodářství metoda výpočtu vypracovaná a používaná v ČSLA pro vyhodnocování účinků jaderných a chemických zbraní.

Důležitým zdrojem informací o následcích napadení na obyvatelstvo a národní hospodářství je informační systém Civilní obrany. Zde vzniká převážná část těchto informací sociálně ekonomického charakteru u služeb Civilní obrany, a to v období, kdy kulminuje jejich činnost, tzn. především v období likvidace následků nepřátelského napadení. Ide o informace zejména ze zdravotnictví, místního hospodářství, potravinářského průmyslu, zemědělství, spojů, silniční dopravy, energetiky, bytového hospodářství, lesního a vodního hospodářství, vnitřního obchodu a veřejného stravování. Informace charakterizují ztráty v těchto odvětvích, nejsou však dostačující pro jejich hospodářské řízení, protože nepokrývají celou sféru národního hospodářství a neobsahují všechny nutné údaje.

Civilní obrana získává tyto informace vyhodnocováním situace podle map, při kterém jsou posouzeny především účinky tlakové vlny, světelného a tepelného záření a radiace, dále vedením průzkumu na místě apod.

Kromě Civilní obrany využívají metody předběžného vyhodnocování následků napadení podle map i další orgány, které tímto překonávají nedostatek potřebných informací. Např. okresní a krajské národní výbory vyhodnocují situaci po napadení v jejich oblasti, státní statistika v okresech a krajích vyhodnocuje především situaci v ústředně řízeném průmyslu a dalších odvětvích.

Tento způsob vyhodnocování je připravován také v některých odvětvích národního hospodářství a na vyšších stupních řízení, tj. na úrovni republik a čs. federace. Spočívá v centrálním výpočtu předpokládaných škod a ztrát s využitím:

- údajové základny vyhodnocovaných zpráv ve formě databank, pasportů, lexikonů apod.,
- metody vyhodnocování následků napadení (při použití výpočetní techniky ve formě připraveného programu),
- parametrů použitých jaderných nebo chemických zbraní (druh, čas, ráže, výška, meteorologická situace apod.).

Při použití způsobu předběžného vyhodnocování následků je nutné počítat s vybudováním a údržbou velmi rozsáhlé údajové základny a dále s určitou nepřesností, která vyplývá z metodiky výpočtu a nepřesností zaváděných parametrů a roste úměrně se stupněm řízení. Zkušenosti z územních cvičení řídicích orgánů potvrzují, že např. vyhodnocení následků napadení na ústředně řízený průmysl na úrovni kraje může být odlišný od vyhodnocení, případně zjištění této skutečnosti v okresech. To je způsobeno tím, že kraj nemůže někdy zjistit všechny údaje, které ovlivní činnost jednotlivých průmyslových organizací, jako např. vliv poruch dodávky elektrické energie, plynu, užitkové a

pitné vody, nedostatek pracovních sil, dopravních prostředků apod. Může dojít k tomu, že vyšší stupeň řízení po výpočtu předpokládaných škod a ztrát bude počítat s výrobou průmyslové organizace, která sice nebyla bezprostředně zasažena, ale nemůže pracovat vlivem jiných poruch (i místně vzdálených).

V tomto období musíme realizovat systémový přístup, to znamená propojit prakticky činnost informačních podsystemů: Civilní obrany, soustavy sociálně ekonomických informací (tj. státní statistiky), národních výborů a dalších autonomních a účelových pracovních orgánů rad obrany v jeden systém. Každý článek jednotlivých informačních podsystemů bude zajišťovat informace ze svého oboru a celkovou informaci vytvářejí pracovní orgány rad obrany.

Předběžné vyhodnocení následků napadení na úrovni republik a federace, zpracovávané pro vrcholné orgány řízení, by mělo využívat vertikálních toků informací, které obsahují předběžné vyhodnocení následků napadení a přijatá opatření na nižších stupních řízení a dále horizontálních toků informací od příslušných republikových a federálních orgánů. Informace získané tímto způsobem budou vzájemně doplňovány a použity ke kontrole správnosti výpočtu.

Vertikálně by měly informace postupovat cestou rad obrany, Civilní obrany a statistických orgánů, přičemž informace po linii rad obrany a státní statistiky by měly být komplexní. Vertikální tok informací po linii resortů tím není vyloučen, bude diferencovaný podle důležitosti a možností příslušného resortu, ale z hlediska zabezpečení nebude u většiny z celostátního hlediska prioritní.

Současně by měly oba národní statistické úřady a Federální statistický úřad zabezpečit sběr sociálně ekonomických informací s předběžným vyhodnocením škod a ztrát v nejdůležitějších odvětvích národního hospodářství (po horizontální linii) od republikových a federálních orgánů řídících odvětví, a to: průmyslu, stavebnictví, zemědělství a nákupu zemědělských výrobků, železniční, silniční a potrubní doprava, provoz a správa komunikací, spoje, vnitřní obchod, místní hospodářství a výrobní družstva, zdravotnictví, obyvatelstvo.

Tyto informace budou dále při zpracování doplňovány a porovnávány s informacemi získanými z krajských statistických orgánů.

V souvislosti s tím je nutné, aby ministerstva a ústřední orgány připravovaly ve svých válečných informačních systémech i náhradní způsob vyhodnocování situace.

Za nejvýhodnější považují vytvoření potřebné databáze a automatizovaného způsobu předběžného vyhodnocování následků.

Využití výpočetní techniky v řízení národního hospodářství

Informace za branné pohotovosti státu budeme zabezpečovat dvěma způsoby: s využitím výpočetní techniky a ručně (s využitím prostředků malé mechanizace).

První způsob se postupně stává převažujícím a hlavním v řídicí a informační oblasti v době míru a s tím souvisejícím budováním automatizovaných systémů řízení (ASR) a automatizovaných informačních systémů (AIS). Druhý způsob je náhradní pro případ, že nebude možné využít výpočetní techniku.

Současný stav technické základny a jejího možného využití za branné pohotovosti státu se vyznačuje především těmito skutečnostmi:

— Na začátku roku 1983 bylo v ČSSR instalováno přibližně 1700 číslicových počítačů různých typů. Struktura výpočetní techniky včetně přenosových sy-

stémů není příznivá a z hlediska jejich integrace můžeme konstatovat, že dosažení potřebné kompatibility je funkcí času. Neustále vzrůstá podíl počítačů vyrobených v zemích socialistického společenství, který představuje přibližně 80 % všech počítačů.

- Výpočetní technika je umístěna v nechráněných objektech a je plně vystavena veškerým účinkům bojových prostředků.

- Rozmístění výpočetní techniky na území republiky je značně nerovnoměrné a je zkoncentrováno do největších měst ČSSR. (V tzv. prostorech Z a I. kategorie je přibližně 75 % všech číslicových počítačů.)

- Není důsledně uplatňován systém utajení dat o jejich ochraně.

- V současné době nemáme realizovaný ucelený technický systém pro řízení národního hospodářství pro mírové a válečné účely. ASŘ jsou zatím většinou budovány na samostatných výpočetních střediscích různého typu, která jsou v ojedinělých případech propojena zařízením pro přenos dat, s perspektivou na vytváření odvětvových sítí výpočetních středisek. Tato technická základna není (a ani z funkčního hlediska nemůže být) využita pro řízení válečné ekonomiky v současné době jako systém, protože svými parametry nevyhovuje.

Vývoj prostředků výpočetní techniky směřuje ke zvyšování jejich odolnosti a stability vůči okolním vlivům, tedy i způsobených válečnými událostmi. Technickou odolnost vůči zbraním hromadného ničení, která je ekonomicky značně nákladná, můžeme do značné míry nahradit vytvořením dostatečné sítě výpočetních středisek vzájemně propojených prostředky automatizovaného přenosu dat, která i v případě částečného narušení bude schopna zpracovat a dopravit informace na příslušná řídicí místa. Zabezpečení těchto informací vyžaduje technicky dokonalý, pružný systém sběru a přenosu dat na bázi teritoriální válečné sítě výpočetních středisek.

Pro válečné využití počítačových sítí v podmínkách našeho teritoria pro řízení válečné ekonomiky analyzujeme možnosti jednotlivých resortů z hlediska nejvýhodnější volby báze, na kterou budeme tyto sítě vytvářet.

Jednoznačně se ukazuje, že nemůžeme uvažovat s vytvořením nového zvláštního systému počítačových sítí, který bychom používali pouze pro potřeby obrany.

Z hlediska programového zabezpečení využívání výpočetní techniky pro řízení válečné ekonomiky a v informačních systémech předpokládáme její využití v okresním, krajském, odvětvovém i celostátním měřítku, především pro:

- pravděpodobné odhady možných škod na výrobních zařízeních, ztrát na životech, počty a lhůty prací jednotek Civilní obrany k prvořadým záchranným a likvidačním pracím, charakteristika chemického či biologického zamoření apod.,

- optimalizační, rebilanční, distribuční a jiné propočty k řízení válečné výroby, obnovy, změn v dodavatelsko-odběratelských vztazích buď v nenarušené výrobě nebo po napadení nepřítelem,

- evidenci pohybu pracovních sil apod.

Federální a republikové statistické úřady v současné době organizují rozvoj a vybudování sítě výpočetních středisek státní správy, jejichž mírovým úkolem je zabezpečovat zpracování základních informací, které jsou potřebné pro politické, hospodářské a státní řízení. Rozvoj této sítě je orientován na problematiku spojení informací z odvětvově řízeného hospodářství s informacemi o úze-

mí ve shodě s požadavky na uplatnění výpočetní techniky při řízení národního hospodářství za branné pohotovosti státu. Ve výpočetních střediscích Podniku výpočetní techniky, která jsou základem sítě středisek státní správy, vznikají federální, republikové a krajské databáze. Po vybudování budou mít aktualizované základní soubory informací, které můžeme využít pro hodnocení situace po nepřátelském napadení. Perspektivní možnost spojení centrálních databankových systémů s ASŘ národního hospodářství vytváří tak příznivou situaci pro řízení obrany ČSSR po linii rad obrany v době branné pohotovosti státu.

Intenzivní využití informací (vstupů) je nezbytně podmíněno zpracováním programů pro jejich využití a zvláště pak jednoznačným definováním výstupů z výpočetní techniky, které slouží jako podklad pro rozhodování a řízení národního hospodářství za branné pohotovosti státu na jednotlivých úrovních řízení. Definice a stanovení výstupů z výpočetní techniky jsou pro řízení ekonomiky průřadé.

V článku jsem se zaměřil jen na nejdůležitější otázky z oblasti válečného informačního systému. Ze soustavy sociálně ekonomických informací jsem věnoval pozornost činnosti válečného informačního systému za branné pohotovosti, předběžnému vyhodnocení následků napadení a některým otázkám využívání výpočetní techniky v řízení národního hospodářství. Cílem článků bylo seznámit čtenáře s problematikou řízení národního hospodářství za branné pohotovosti státu a podnítit diskusi k tomuto problému.